

NOGMAALS DE „SOCIALE CONTRÔLE” door Dr I. GADOUREK

In de laatste twee afleveringen van de **Sociologische Gids** verscheen een serie artikelen van de hand van de heer Vercrujssse. Na een korte uiteenzetting van vier problemen rondom het begrip „sociale contrôle” in het algemeen, richt de Schr. zijn aandacht op dit begrip bij Gadourek, hetgeen zijn oorspronkelijk studie-object enigszins in gedrang brengt.

Al ben ik persoonlijk van mening dat hij niet streng genoeg kan zijn, vind ik het toch spijtig, dat de Schr. het kind met het badwater weggooit en naast zijn critiek op „Gadourek” [die „zich (niet) veel moeite heeft gegeven om de theoretische verwarving... te boven komen” (blz. 124) en „achteruit lopend in het theoretische warnet is vastgeraakt...” - 127], voor de toepassing van het begrip sociale contrôle geen waarderend woord weet te vinden.

Enkele van de minder persoonlijke critische opmerkingen vereisen een repliek hier.

Als ik de Schr. goed begrijp, dan is hij van mening, dat het een „fundamenteel bezwaar tegen de opzet van het werk” is, de kennistheoretische en filosofische uitgangspunten elders dan in de inleiding van een wetenschappelijk werk te plaatsen (blz. 125). Deze opvatting komt echter in strijd met de bekende stelling, dat kennistheorie of filosofie niet slechts aan het wetenschappelijke onderzoek voorafgaat maar tevens de laatste consequenties hiervan trekt. Nog anderen (o.a. schrijver dezes) menen, dat empirisch onderzoek en filosofische bezinning en begripszuivering elkaar in fasen afwisselen, zonder dat het ene methodologische prioriteit boven de andere zou hebben.

Daarom is er m.i. geen bezwaar om de uiteenzetting der begrippen ofwel in de inleiding ofwel in de slothoofdstukken te plaatsen. Waar het, zoals de Schr. naar voren brengt, om de toepassing van een begrip op een

concrete situatie gaat, dient deze situatie op de voorgrond te staan. De theorie behoeft dan niet in alle aspecten expliciet uiteengezet te worden: men zoekte haar in de verdeling en classificatie van de stof en in de toepassing der begrippen.

Het doel van de classificatie is m.i. het research-materiaal voldoende en juist weer te geven. Dit moet voor een criticus een criterium zijn. Vercrujssse gaat hieraan echter voorbij. Hij vraagt zich niet af, of bij de gebruikte classificatie het materiaal volledig tot zijn recht komt. Hij laat bij een werk, dat een **toepassing** is van het begrip sociale contrôle, het gehele onderwerp buiten beschouwing. In plaats hiervan geeft hij het verwijt, dat de gebezigde classificatie afwijkt van die van Gurwitch. Moeten wij bij de methode van deze geleerde blijven staan? Zij is sterk gebonden aan diens originele (doch niet algemeen aanvaarde) systeem van sociologie. Kan men niet een andere opvatting huldigen, die b.v. een verdeling wenst waarbij het begrip sociale ruimte een ordenende functie vervult?

Zelf heb ik een dergelijke poging gewaagd en bij de bespreking van de plaats van de contrôle, in het geheel van maatschappelijke verschijnselen, bij de bespreking van organen zowel als van middelen van de contrôle, van de verschijnselen die buiten de contrôle blijven zowel als bij de bespreking van de uitkomsten van het alomvattende proces van sociale contrôle, dit ordenend begrip consequent toegepast. Deze poging is m.i. slechts dan als mislukt te beschouwen indien zij de stof geweld aandoet en tot onjuiste conclusies leidt. Dit heeft de criticus m.i. echter niet aange-toond. Hij houdt zich voornamelijk bezig met hetgeen expliciet en in de inleiding van de studie behandeld wordt. „Waarom ontbreekt in zijn inleiding een duidelijke bespreking van de wijze waarop en de mate

waarin deze „ruimtelijke noties” het basisbegrip van deze studie kunnen verruimen?”, vraagt de Schr. M.i. laat hij buiten beschouwing dat in de door hem aangehaalde studie ¹⁾ een Appendix en het gehele tweede deel aan een dergelijke bespreking of toepassing is gewijd. De critiek van een plaats waar een begrip besproken moet worden houdt op een kwestie van logica te zijn en wordt een kwestie van stijl.

Het begrip „sociale ruimte” kan niet gehanteerd worden (indien ik de Schr. goed interpreteer) daar het in twee varianten voorkomt. Is echter het begrip „cultuur” door de Amerikaanse geleerden (b.v. Ralph Linton) niet als abstractum en tevens concretum gezien? Spreken zij niet over verschillende „culturen”? Gebruikt men tevens niet het begrip „sub-culture” voor één der concrete inhouden van het abstracte begrip „cultuur”? M.i. bestaat er geen reden om „sociale ruimte” te verwerpen alléén omdat het deze twee betekenissen heeft. Wij kunnen echter differentiëren en over „sociologische ruimte” (abstractum) en „sociale ruimte” (concretum) spreken.

De Schr. meent verder, dat het ruimte-begrip niet in de studie van sociale controle gebruikt kan worden, dat het aan „sociale controle” niet aansluit. Hoe kunnen wij echter het centrum van controle „plaatsen”, hoe kunnen wij de „organen” van „middelen” van controle onderscheiden (een onderscheid dat volgens de Schr. noodzakelijk is, blz. 125) en hoe kunnen wij de resultaten van de controle als het ware karteren, zonder een ordenend begrip?

Schr. is ook van mening, dat men even goed over „de gebieden van maatschappelijke activiteit” als van „ruimte” kan spreken. Ik zou eerder in dat geval over een dimensie of snijvlak van ruimte willen spreken. De benaming, het woord, doet er m.i. weinig toe. Zelf zie ik het sociale ruimte-begrip meer aan „structuur” verwant: men kan over de structuur van de cultuur spreken („culture-

pattern”) of van de maatschappij („social structure”) of deze beide door het begrip „sociologische ruimte” vervangen. Waar het om gaat is, dat wij een dergelijk breed begrip van cultuur en maatschappij **nodig hebben** om de talrijke verschijnselen van de sociale statica te kunnen „plaatsen”. Wij hebben tevens een begrip nodig voor de omschrijving van het geheel van krachten en processen, die een „sociale structuur” of „cultuur patroon” bij elkaar houden. Het is te betreuren, dat een dergelijk in de empirische research hanteerbaar begrip „sociale controle” voor omstreten en zinloos wordt verklaard. Om dit te bereiken wordt de in de enkele Nederlandse geesteswetenschappelijke kringen verspreide aversie in idiosyncrasie t.o.v. „determinisme”, „mechanistische psychologie” en „behaviorisme” (blz. 126) uitgebuit. Men betoogt dat het beginsel van determinisme een beperking van de mens zou betekenen in zijn ethisch kiezen en keuren, hetgeen m.i. geenszins het geval hoeft te zijn (vergelijk b.v. het oude „Volentem fata ducunt, nolentem trahunt”, van de modernen b.v. William James). De plaatsruimte laat het niet toe om dieper op de kennis-theoretische, filosofische discussie in te gaan. Een dergelijke discussie zou echter m.i. vereisen, dat de Schr. zijn eigen opvattingen over de „cultuur”, „maatschappij”, „orzaken”, „krachten”, „verklaringen” en dergelijke begrippen uiteenzet, hetgeen ik (blijkbaar op onvoldoende wijze) in de Appendix van mijn dissertatie trachtte te doen.

Tenslotte een woord van hulde aan de Schrijver, dat hij de moed verzameld heeft om **The Political Control** te lezen en de lezers van dit blad op het moeilijke begrip van „sociale controle” attent heeft gemaakt.

1) Gadourek. I., The Political Control of Czechoslovakia. A Study in Social Control of a Soviet Satellite State (Leiden, Stenfort Kroese N.V., 1953)

DUPLIEK

Een rubriek „Boekbesprekingen” zal men in de tot nu toe verschenen afleveringen van de „Sociologische Gids” tevergeefs zoeken. Indien ik het als mijn taak gezien zou hebben een recensie van het proefschrift van Gadourek te schrijven, zou ik hem stellig lof toegezwaid hebben voor de wijze, waarop hij zijn stof aan de hand van het begrip sociale controle heeft geëvalueerd. Ik zou dan stellig langer stil hebben gestaan bij wat mijn bewondering gewekt had, i.p.v. die samen te vatten in een enkele zin.

Maar wanneer men fundamentele kritiek wil leveren, staat men niet lang stil bij een prestatie. Men vraagt zich dan af: „Wat had deze beschrijving kunnen winnen door een genuanceerder begripsvorming? Was het niet mogelijk geweest aan de hand van de bestaande theorie een dieperschouwende kritiek op te bouwen?”

Wat mijn antwoord is op die vragen weet men.

Mijn antwoord op het verweer van

Gadourek moet kort zijn. Welnu, nergens heb ik het begrip sociale controle zinloos verklaard. Hij vindt mij niet tegenover zich, wanneer hij stelt, dat empirisch onderzoek en begripszuivering elkaar in fasen moeten afwisselen. Maar mijn bezwaar richtte zich ook zeer duidelijk tegen het ontbreken van de eerste fase, tegen het opduiken van theoretische uitgangspunten (zie p. 125) in het tweede deel. Dat de gebruikte classificatie van die van Gurvitch afwijkt, kan geen verwijt uitlokken. Wel, dat de auteur zonder nadere toelichting voorbijgaat aan de poging van Gurvitch om de classificatie te normaliseren.

T.a.v. het begrip „sociale ruimte” moet ik volstaan met te zeggen, dat ik mijn bezwaren niet beantwoord vind.

Het spijt mij, dat Gadourek meent, dat ik een aversie tegen determinisme, mechanistische psychologie en behaviorisme „uitbuit”. Hier zal onze discussie helaas zeer onbevredigend moeten blijven.

E. V. W. VERCRUYSSE

Venster op het buitenland

VERENIGDE STATEN VAN AMERIKA

INSTITUTE FOR SOCIAL RESEARCH, University of Michigan, Ann Arbor (vervolg.*)

Het Research Centre for Group Dynamics (R.C.G.D.) is een schepping van Kurt Lewin (1890—1947). Wij zullen in dit verband niet ingaan op het ontstaan en de motieven, die daarbij een rol speelden. De belangstellende lezer verwijzen wij hiervoor naar Kurt Lewin's „The Research Centre for Group Dynamics” (in Sociometry, VIII-2 (1945) en IX-1 (1947); herdrukt met commentaar en bibliographie door Ronald Lippitt als Sociometry Monographs, No. 17 (New York: Bea-

con House, 1947). In het kort kunnen de **doeleinden** van het R.C.G.D. als volgt worden samengevat: 1. Het bevorderen van systematische kennis en het formuleren van fundamentele theorieën omtrent de krachten, die aan het groepsleven ten grondslag liggen door de relaties tussen groepen te beïnvloeden en door invloed uit te oefenen op de persoonlijkheidsvorming en op de aanpassing van personen. Bewust worden veelsoortige methoden van onderzoek gebruikt en worden de gebieden en situaties van onderzoek veelzijdig gekozen. Zo wordt bijv. het onderwerp „leiderschap” onderzocht zowel in werk-groepen als in jongensclubs, ziekenhuizen en gezinnen. Door de veelzijdigheid van de situaties verkrijgt men een beter inzicht in het algemeen verschijnsel „leiderschap” dan door het slechts in één situatie